

Szikla Gergő

Hajdú vármegye kialakítása, közigazgatási változásai 1876–1950¹

A 19. század utolsó negyedének kezdetén a magyarországi közigazgatási rendszer nagy változáson ment keresztül, mivel az 1876. évi XXXIII. és az 1877. évi I. törvénycikkkel felszámolták a már évszázadok óta fennálló, ellenben történelmileg meghaladott kiváltságolt területek – a szász és a székely székek, a vidékek, a kerületek, a Jászság, a Nagy- és a Kiskunság, a Hajdúkerület és a szepesi 16 város – törvényhatósági különállását, és betagozták őket a vármegyerendszerbe.² Azonban a Hajdúkerület megszüntetése mellett ezen törvénycikkek rendelkeztek a Debrecen székhelyű Hajdú vármegye kialakításáról is:

„1. § Az alább megnevezett megyék, kerületek, székek és vidékek területe szabályoztatván, az eddig ott fennállott törvényhatóságok helyett a következő megyék alakíttatnak:

[...]

20. Hajdú-megye.

Ezt képezik:

a) Nánás, Dorogh, Böszörmény, Hadház, Szoboszló és Vámos-Pércs hajdúvárosok;

b) Szabolcs megyéből Csege, Balma-Újváros, Téglás, Egyek, Nádudvar, Püspök-Ladány, Szovát, Tetétlen és Földes községek;

c) Bihar megyéből: Kaba, Mike-Pércs és Sámson községek.

Székhelye: Debreczen.

Sáp és Érkenéz szabolcsmegyei községek Bihar megyébe csatoltatnak.”³

„1. § Az 1876. évi XXXIII. törvénycikk 1-ső és 3-ik §-ban területileg szabályozott törvényhatóságok közül a terület végleges megállapításánál érintetlenül hagyattak a következő megyék; név szerint: Csík, Fogaras, Brassó, Bihar, Szepes, Torontál, Somogy, Baranya, Komárom, Esztergom.

2. § Az ugyanazon törvénycikk 1-ső és 3-ik §-ban felsorolt többi törvényhatóságok véglegesen megállapított területe törvénybe iktattatik, amint következik:

[...]

19. Hajdú megyét képezik:

a) a volt Hajdú városok: ú. m. Nánás, Dorog, Böszörmény, Hadház, Szoboszló, Vámos-Pércs;

b) Szabolcs megyéből a következő községek: Csege, Balma-Újváros, Téglás, Egyek, Nádudvar, Püspök-Ladány, Szovát, Tetétlen, Földes és Józsa-Szt.-György kertész község;

c) Bihar megyéből a következő községek: Kaba, Mike-Pércs, Sámson.”⁴

Egy új, Debrecen központú vármegye kialakításának és a Hajdúkerület felszámolásának az ötlete nem ekkor merült fel először. Magyarországon az 1848–49-es forradalom és szabadságharc leverését követően a korábbinál jóval bürokratikusabb rendszer épült ki, amely

¹¹ A tanulmány a 2023. május 22-én Berettyóújfaluban megtartott *Berettyóújfalú 415. – Emlékkonferencia a bihari és szabolcsi hajdúság évszázadairól* című konferencián megtartott előadás bővített változata.

² Gunst–Míru–Veliky–Velkey 1999. 172.; Silye 1882. 1.

³ 1876. évi XXXIII. tc.

⁴ 1877. évi I. tc.

magával hozta a közigazgatás átszervezését is, a korszak igényeinek megfelelően. Az országot koronatarományokra osztották: Magyarországra, Erdélyre, Horvát-Szlavónországra, a Hátárvidékre, a Szerb Vajdaság és Temesi Bánság elnevezésű koronatarományra; a magyar anyaországot pedig további öt kerületre bontották, amelyeknek a székhelye Pest-Budán, Pozsonyban, Sopronban, Kassán és Nagyváradon volt. Az utóbbihoz a kialakított 45 vármegye közül Szatmár, Szabolcs, Alsó-Bihar, Felső-Bihar, Arad, Békés és Csanád tartozott. Alsó-Biharnak a székhelye Debrecenben, Felső-Biharnak Nagyváradon volt; míg területeik nagyjából a következőképpen alakultak: a régi Bihar vármegyét Nagyvárad felett nyugat-keleti irányban kettéosztották, és Alsó-Biharhoz hozzácsatolták a Debrecentől keletre lévő Vámospercsi járást.⁵ Alsó- és Felső-Bihar vármegyéket idővel elkezdték Észak- és Dél-Biharnak is nevezni, majd rövidesen már csak az utóbbi névhasználatot engedélyezték.⁶

Az 1850-ben kialakított közigazgatási rendszeren folyamatosak voltak a kisebb-nagyobb változtatások, mígnem a négy-öt évig tartó „kísérletezgetéseknek” 1854 elejére vége lett. Még 1853. január 10-én a kerületi kormányzatokat helytartósági osztályokká alakították át, ezt követően pedig a vármegyék számát 43-ra csökkentették.⁷ Az átalakítások a két Bihar vármegye területét és járási beosztását is jelentősen módosították. Dél-Bihar vármegye a régi Bihar vármegyét fedte le az északnyugati részek kivételével, míg Észak-Bihar vármegye nagy része Szabolcs vármegyétől került át, kiegészítve az északnyugati részekkel; ellenben mindkét törvényhatóságnak megmaradt a székhelye: Debrecen és Nagyvárad.⁸

Észak-Bihart ekkor a következő járásokból alakították ki: a Diószegi járásból (a korábbi Diószegi és néhány község és pusztá kivételével a korábbi Vámospercsi járásokból), a Derecskei járásból (a korábbi Derecskei járásból, valamint néhány községből a korábbi Szoboszlói és Püspökladányi járásokból), a Püspökladányi járásból (néhány község kivételével a korábbi Püspökladányi és Szoboszlói járásokból), a Debreceni járásból (a korábbi Böszörményi járásból, valamint néhány községből és pusztából a korábbi Vámospercsi járásból), a Dorogi járásból (a korábbi Nánási járásból).⁹ Területe – a Derecskei és a Diószegi járások, Polgár és a tőle északra található települések kivételével – nagyjából megegyezett az 1876-ban létrehozott Hajdú vármegye területével.¹⁰

Az 1853–54-ben létrehozott közigazgatási rendszer egészen 1860. október 20-ig maradt fent, amikor is a Szerb Vajdaság és Temesi Bánságot, a Muraközt, a Partiumot ismét egyesítették Magyarországgal (igaz Erdély és Horvátország közjogi különállása továbbra is fennmaradt). 1860 végére, 1861 elejére az ország kerületi felosztása megszűnt, és a magyar kancellária és helytartótanács mellett a régi vármegyerendszert is visszaállították – a kiváltságolt területekkel együtt.¹¹ A két Bihar vármegyét újraegyesítették (a szabolcsi részek kivételével), és újfent kialakították az 1850 előtti öt járást: a Belényesit, az Érmellékit, a Sárrétit, a Szalontait és a Váradit. Azonban a nagy kiterjedésű járások már nem

⁵ A Mezőkeresztesi, a Derecskei, a Bihari, a Margittai, a Diószegi és a Vámospercsi járás alkotta Alsó-Bihar vármegyét; a Gyapjuui, a Sarkadi, a Szalontai, a Béli, a Belényesi, az Élesdi, a Magyarcsékei és a Vaskohi járás Felső-Bihar vármegyét. Ld. az 1. térképet.

⁶ Szikla 2014.

⁷ Csizmadia 1976. 89–90.

⁸ Szikla 2014.

⁹ MNL HBVL IV.420.c 10. d. V-1228. Dél-Bihar pedig a következőképpen nézett ki: Nagyvárad járás, Ártándi járás, Margittai járás, Élesdi járás, Belényesi járás, Tenkei járás, Szalontai járás. Szikla 2014.

¹⁰ Ld. a 2. térképet.

¹¹ Ekkor ismét betöltötték az 1849 júliusában, Pély Gábor halálát követően megüresedett hajdúkerületi főkapitányi tisztséget, amely pozícióra Silye Gábort választották meg, aki a kerület utolsó főkapitánya volt. Silye 1882. 91., 93., 110.

tudtak megfelelni a kor követelményeinek, már nem tudták ellátni megsokasodott közigazgatási és törvénykezési feladataikat, ezért felértékelődött a szakaszok¹² szerepe.¹³

Az 1867. évi kiegyezést követően még inkább felerősödött az igény a közigazgatás megreformálására, azonban a különböző irányzatok képviselői nem tudtak kompromisszumra jutni, ezért csak kisebb mértékű változtatásokat léptettek életbe. Például a vármegyékben és a járásokban szétválasztották a közigazgatást és az igazságszolgáltatást, és 1872-től felállították a járásbíróóságokat.¹⁴ (Ekkor a Hajdúszoboszlói Járásbíróóságot nem a hajdúkerületi Hajdúböszörményi Törvényszékhez¹⁵ osztották be, hanem a Debrecenihez, ami jogos aggodalmat keltett a kerület fennmaradásáért küzdőkben.)¹⁶ Az 1871. évi XVIII. törvényekkel a településeket a rendezett tanácsú város, nagyközség és kisközség kategóriákba sorolták,¹⁷ ellenben a hivatalos és a mindennapi nyelvhasználat is sokáig a korábbi mezőváros és falu elnevezéseket használta. Továbbá 1872-ben megszüntették a nagy kiterjedésű járásokat, és a szakaszokat szolgabírói szakasszá vagy szolgabírói járássá alakították át,¹⁸ amelyeknek a számát némileg csökkentették, így területüket viszont némileg növelték.¹⁹ A végső, az addigi intézkedések által már előrevetített lépés a különböző nagyságú kiváltságolt területek 1876–77. évi felszámolása volt, amelyek a vármegyékhez hasonlóan szintén közigazgatás-szervezési és költségvetési problémákkal küszködtek.²⁰

Szintén akadtak gondjai a hat városból (Hajdúböszörmény, Hajdúdorog, Hajdúhadház, Hajdúnánás, Hajdúszoboszló, Vámospercs), azonban három, egymással nem érintkező részből álló Hajdúkerületnek is, amelyre az első megoldást a Szapáry Gyula²¹ belügyminiszter nevéhez fűződő, Magyarország és Erdély megyékre történő újrászabályozását 327 oldal melléklettel szabályozó törvényjavaslat próbálta adni 1873-ban, amelynek egyik célkitűzése a törvényhatóságok számának megfelelése volt, amely együtt járt volna a területeik jelentős átalakításával. A tervben szerepelt a Hajdúkerület megszüntetése is, a hajdúvárosokat pedig a Nyíregyháza székhelyű Szabolcs vármegyéhez akarták csatolni – kivéve Hajdúszoboszlót, amely az újonnan kialakított, Karcag központú Kun vármegye része lett volna. A törvényjavaslat részletei már a képviselőháznak történő benyújtása előtt kiszivárogtak, és országosan olyan ellenszenvet váltott ki, hogy végül elvetették.²²

¹² Járásonként négy–hat szakasz volt: egy főszolgabírói, a többi alszolgabírói.

¹³ Szikla 2014.

¹⁴ Dominkovits–Horváth 2011. 33–34.

¹⁵ A Hajdúböszörményi, a Hajdúnánási és a Hajdúhadházi Járásbíróóságok tartoztak alá. A törvényszék elnökének Kovács Miklós volt kerületi alkapitányt nevezték ki.

¹⁶ Bővebben ld. Nyakas 1983. 14–15.; ill. Silye 1882. 101–102.

¹⁷ 1871. évi XVIII. tc. A törvény többek közt a városok és a községek kezébe tette a szabályrendelet-alkotás jogát.

¹⁸ Mivel a feudális kor végét megelőzően a vármegyei járásokon belül szakaszokat alakítottak ki, ezért a nagyobb közigazgatási változtatásoknál – amikor a korábbinál több járásra osztották fel a vármegyét – a járásokat kezdetben szakaszoknak nevezték, és majd csak egy idő után – amikor ezeket tovább tagolták – kezdték el használni a járás kifejezést a nagyobb, a szakasz kifejezést az alájuk tartozó közigazgatási egységekre. Ez a jelenség figyelhető meg az 1849–50. évi és az 1872. évi átalakításoknál is.

¹⁹ Szikla 2014.

²⁰ „A bajokat mintegy betelészte közigazgatási rendszerünknek az a rossz, célszerűtlen elrendezése, amely azt eredményezte, hogy a törvényhatósági beosztás nem egyezett az állami hivatalok területi beosztásával, nevezetesen a törvénykezési, a pénzügyi, a közmunkaiügyi és a hadkiegészítési beosztással.” Nyakas 1983. 18.

²¹ Gr. Szapáry Gyula (Pest, 1832. november 1. – Abbázia, 1905. január 20.) Szlávay József és Bittó István kormányainak belügyminisztere 1873. március 5. és 1875. március 2. között.

²² A hajdúvárosok ekkor még egységesen léptek fel, a Hajdúkerület elképzelését Hajdúszoboszló is támogatta, amely település nemsokára azzal teljesen szembefordult.

Ezt követően a Hajdúkerület egy saját tervezettel állt elő, amely nem szüntette meg a kerület törvényhatósági létét, illetve egy némileg módosított területű Szabolcs és egy újonnan kialakított Hajdú és Alsó-Szabolcs vármegyét vázolt fel,²³ amelyek külön-külön is erősek lennének gazdaságilag. Ennek szellemében a következő településeket gondolták a hajdúvárosokhoz csatolni Bihar és Szabolcs vármegyéktől: Balmazújváros, Büd, Csege, Egyek, Kaba, Polgár (volt hajdúváros), Sámson, Szentmihály, Szovát, Téglás, Tiszadada, Tiszalök. Székhelye – a már székházzal is rendelkező – Hajdúböszörmény maradt volna. A tervezet gyenge pontja – amely végül az egész elképzelést a visszájára fordította – a Hajdúszoboszló és Hajdúböszörmény, valamint a Vámospércs és Hajdúhadház között fekvő, Debrecen és lakosai által birtokolt puszták elcsatolása volt,²⁴ amely sértette a szabad királyi város érdekeit.²⁵

1874 elejére Debrecenben is látták, hogy a megyerendezéssel a város igen sokat nyerhet (egy Debrecen központú vármegye létrehozásával), de igen sokat veszíthet is (pusztabirtokainak elvesztésével), ezért a veszély elhárítása és az új törvényhatóság felállítása érdekében a város vezetése egy bizottságot hozott létre.

Helyi szinten két elképzelés mögé sorakoztak fel a pártok. A várost irányító Balközép, majd 1875-től Szabadelvű Párt az új vármegyét a Hajdúkerület mellett szabolcsi és bihari területekből tervezte kialakítani, amely – a székhelyen kívül – annyiban különbözött a kerület előbb ismertetett tervezetétől, hogy több bihari és kevesebb szabolcsi települést szerettek volna az új vármegyéhez csatolni. Sajtóorgánumuk a Debreczeni Ellenőr volt, amelynek 1874. szeptember 19-ei számában meg is jelent egy térkép a fentebb vázolt felvetésről, és amely szinte teljesen megegyezett Észak-Bihar vármegye 1854–1860 közötti térképével.²⁶ Az ellenzék, a Negyvennyolcas Függetlenségi Párt ellenben meghagyta volna a megnagyobbított Hajdúkerület törvényhatósági különállását, és Debrecen vármegye néven egy új megyét hoztak volna létre a városból és a környező településekből. Sajtóorgánumuk a Debreczen újság volt. Azonban a térségben két vármegye kialakításának az ötlete teljességgel kivihetetlen és életképtelen volt.

Debrecen malmára hajtotta az is a vizet, hogy a Hajdúkerületben megerősödő belső ellenzék a Balközép, majd Szabadelvű Párt felé húzott, elsősorban Hajdúszoboszlón, de 1875-re már a többi hajdúvárosban is. Ráadásul a városnak egy nagy hatalmú támogatója is akadt Tisza Kálmán miniszterelnök²⁷ személyében, aki többször is a szabad királyi város országgyűlési képviselője volt.

A Debrecen központú, új vármegye létrejötte egyre inkább biztosnak látszott, az érintett feleknek már csak néhány részletkérdésben kellett döntésre jutniuk. Debrecen, hogy érdekeit megfelelően tudja képviselni a megyei vezetéssel szemben, ragaszkodott hozzá, hogy továbbra is megőrizze szabad királyi városi státuszát. A Hajdúkerülettől területileg

²³ A tervezet Szapáry Gyula belügyminiszternek történő bemutatásakor merült fel először – a miniszter részéről – hogy az újonnan kialakítandó törvényhatóságot Hajdú vármegyének nevezzék el.

²⁴ Ezek a területek mindig is Szabolcs vármegye részei voltak, és nem tartoztak Debrecen fennhatósága alá, habár a város ezt többször is megpróbálta elérni, de a vármegyének ezt mindig sikerült meghiúsítania.

²⁵ Bővebben ld. Nyakas 1983. 17–26.; ill. Silye 1882. 102–104.

²⁶ Debreczen város mint központ körül tervezett új megye térképe. Debreczeni Ellenőr, I. évf. (1874) 58. sz., 1874. szeptember 19. Melléklet.

²⁷ Tisza Kálmán (Nagyvárad, 1830. december 16. – Budapest, 1902. március 23.) Magyarország miniszterelnöke 1875. október 20. és 1890. március 13. között, illetve belügyminisztere 1875. március 2. és 1887. február 11. között.

elszigetelt, több szempontból is Debrecenre utalt Hajdúszoboszlónak csak egyetlen kikötése volt, hogy az új törvényhatóságot mindenképp Hajdú vármegyének nevezzék el. A legnagyobb problémát a Bihar vármegyétől elcsatolandó területek nagysága jelentette, ugyanis a bihariak attól féltek, hogy a terv maradéktalan megvalósulása esetén az ősi vármegye elveszítené magyar jellegét.²⁸ A küzdelemben végül teljesen magára maradt Hajdúböszörmény egyetlen komolyabb ellenérvét – a székház meglétét – azzal szerelték le, hogy Debrecen erre a célra felajánlotta a város tulajdonában lévő Fehér Ló vendégfogadót, amely telken ma is áll Hajdú-Bihar vármegye székháza.²⁹

Így immáron semmi sem akadályozhatta meg, hogy a már korábban ismertetett 1876. évi XXXIII. és 1877. évi I. törvényekkel létrehozzák Hajdú vármegyét, amely nemcsak nevében, hanem címerében és zászlajában is őrizte a volt kiváltságolt kerület emlékét. Székhelye az a Debrecen szabad királyi város lett, „*amely elvben ugyan Bihar vármegyéhez tartozott, de amelyet földrajzi, gazdasági és politikai adottságai eleve arra predesztináltak, hogy a későbbi Hajdúság központi városának szerepét lássa el. Debrecen egyébként ebben az időben már egyre több hivatalnak is helyt adott, s természetesen meghatározó volt gazdasági és kulturális szerepköre is.*”³⁰ Tisza Kálmán miniszterelnök–belügyminiszter az új vármegye szervezési munkálataival a bihari családból származó Miskolczi Lajost és a Hajdúkerület volt alkapitányát, Weszprémy Gáspárt bízta meg – az előbbi főispánná, az utóbbit alispánná nevezte ki.³¹ Sillye Gábort, a kerület utolsó főkapitányát – aki ekkor már Debrecen szabad királyi város főispánja is volt – pedig 1876. augusztus 31-ével minden tisztségéből felmentette, és aki az alábbi mondatokkal zárta körlevelét, amelyben a hajdúvárosok közönségétől búcsúzott:

„*A mai nappal bevégeződik a Hajdúkerületnek mint törvényhatóságnak élete, és én megszűnök annak főkapitánya lenni; nyugodjanak meg a nemes városok és azoknak egyes polgárai a törvényhozás intézkedésében, és az újonnan alakult Hajdúmegyében (mely név a hajdú nép történelmi nevét fentartotta) lépjenek be a törvény iránt tartozott tisztelettel, és a közügyek iránti érdekeltséggel; engemet pedig, ki mint utolsó főkapitánya a Hajdúkerületnek, bezárom a főkapitányok dicsőségsorát, és a ki a mai nap lehunytával visszaléptem a szerény polgárok sorába, fogadjanak szívés barátságukba, és tartsanak meg jó indulatukban.*”³²

Hajdú vármegyét két járásra osztották: a Nádudvarira (székhelye Nádudvar) és a Bal-mazújvárosira (székhelye Debrecen, mivel az a lakosság számára könnyebben megközelíthető volt).³³ Ezekon kívül még tartozott hozzá öt rendezett tanácsú város is: Hajdúböszörmény, Hajdúdorog, Hajdúhadház, Hajdúnánás és Hajdúszoboszló, amelyek közvetlenül a vármegye irányítása alá kerültek. Hajdúdorog 1887-ben, Hajdúhadház 1891-ben mondott le rendezett tanácsú városi jogállásáról, és a nagyközségek sorába léptek.³⁴ Mind-

²⁸ A kormány végül nem járult hozzá, hogy Bihar vármegyétől jelentős mennyiségű magyarlakta területet csatoljanak el.

²⁹ Bővebben ld. Nyakas 1983. 27–32.

³⁰ Nyakas 1983. 15.

³¹ Nyakas 1983. 43.

³² Sillye 1882. 105–106.

³³ MNL HBVL IV.902.a 1. k. p. 7–8.

³⁴ A rendezett tanácsú városoknak a nagyközségek teendőin felül többek közt a következőket kellett még ellátnia: a helyi igények szerint piaci, mezői, hegyi, vásári, építészeti és közegészségi rendőrség fenntartása; egy állandó árvaszék működtetése, amely által az árva- és gyámhatósági jogát gyakorolta. Illetve a rendezett tanácsú városokban az előjárásjogot a tanács tagjai képezték: polgármester, rendőrkapitány, tanácsnok,

két település a Balmazújvárosi járáshoz került. Az 1876-ban Debrecen város külterületeiből Józsa-Szentgyörgy néven kivált községet hamarosan Alsó-, illetve Felső-Józsa kisközségekre osztották szét.³⁵ Az 1881. évi LXIII. törvénycikkkel „*Gyulai Macs és Gyulai Hegyes puszták Szabolcs megyéből Debreczen szabad királyi város*” törvényhatósága alá kerültek.³⁶

1901-ben a járások számát háromra növelték: a Balmazújvárosi járást kettéosztották Központi és Hajdúböszörményi járásokra; míg a Nádudvari járásnak csak a neve változott meg Hajdúszoboszlói járásra. Székhelyük a névadó település, a Központié Debrecen volt. A megmaradt három rendezett tanácsú város továbbra is őrizte jogállását.³⁷

A trianoni békeszerződés rendelkezései Hajdú vármegye területét nem érintették, így közigazgatási beosztásán nem kellett változtatni. Ugyanakkor 1926-ban a Hajdúböszörményi járás beleolvadt a Központi járásba, amelynek székhelye továbbra is Debrecen maradt. Hajdúhadház pedig ismét a rendezett tanácsú városok sorába lépett, amely státuszát 1935-ig bírta fenntartani, azután nagyközségként ismét a Központi járás része lett. Majd 1930-ban a Hajdúszoboszlói járás székhelye Püspökladányba került át, és ezzel a területe nem, de az elnevezése megváltozott. 1929. január 1-jén Alsó- és Felső-Józsa kisközségek Józsa néven egyesültek. Az 1929. évi XXX. törvénycikk a rendezett tanácsú város helyett bevezette a megyei város fogalmát, amely továbbra is közvetlenül a vármegye irányítása alá tartozott, lényegében egyetlen községből álló járásként működött.³⁸ A II. világháborút megelőző, kiséző és lezáró területváltozások szintén nem érintették Hajdú vármegyét, azonban 1945-ben két nagyközséget – Nyírabrányt, Nyírmártonfalvát – hozzácsatoltak Szabolcs vármegyétől, majd az előbbiből 1946. április 1-jén kivált Nagyfülöp (1948-tól Fülöp) nagyközség.³⁹

A Magyar Népköztársaság alkotmányának 1949. augusztus 20-ai kihirdetésével a korábbi vármegye megjelölés végleg megszűnt, és elindult a tanácsrendszer kiépítése. A 4343/1949. (XII. 14.) M. T. sz. rendelettel pedig meghatározták az új megyék nevét, székhelyét és területét, a megyék összevonásával a korábbi 25 helyett 19 megye jött létre. A végrehajtást a belügyminiszterre bízták, aki az 5201/11/II-1/1950. (III. 12.) B. M. sz. rendeletével 1950. március 16-án nyolc másik megyével egyetemben megalakította Hajdú-Bihar megyét. Az új megye a következő területekből tevődött össze: a teljes Hajdú vármegye, Csonka-Bihar vármegye a Cséffa-nagyszalontai járás kivételével (Békés megyéhez csatolták), Szabolcs vármegyéből hét község: Görbeháza, Nyíracsád, Nyíradony, Polgár,⁴⁰ Tiszagyulaháza, Újszentmargita és Újtikos.⁴¹

---

főjegyző, rendes fizetéses jegyzők, főügyész, rendes fizetéses ügyészek, árvaszéki ülnök, pénztárnok, számvevő, ellenőr, közgyám, levéltárnok, orvos, mérnök és a település által a helyi igények szerint rendszeresített más tisztviselők, akik a nagyközségekkel ellentétben állandó fizetést is kaptak – a kezelő- és segédzeméllyel együtt. Ezek olyan terhet róttak a településekre, hogy több rendezett tanácsú város is lemondott a jogállásáról, és a nagyközségek sorába lépett át; amelyhez azonban bizonyítania kellett, „*hogy ezen átalakulást a község lakosainak azon része kívánja, mely a község összes egyenes államadójának jelenél nagyobb részét fizeti, és hogy azon kötelezettségeket, melyek rájuk mint rendezett tanácsú városra [...] háromlottak, elégséges szellemi és anyagi erő hiányában teljesíteni nem képesek.*” 1871. évi XVIII. tc.

³⁵ Szikla 2014. Ld. a 3. térképet.

³⁶ 1881. évi LXIII. tc.

³⁷ Szikla 2014. Ld. a 4. térképet.

³⁸ 1929. évi XXX. tc.; Dominkovits–Horváth 2011. 32.

³⁹ Szikla 2014. Ld. az 5. térképet.

⁴⁰ Így újra egy törvényhatóság alá tartozhatott a volt hajdúvárosokkal.

⁴¹ Dominkovits–Horváth 2011. 46.; Szikla 2014. Ld. a 6. térképet.

Forrásmelléklet

Hajdú vármegye alakuló közgyűlésének jegyzőkönyve⁴²

1876. szeptember 4–6.

Jegyzőkönyve

a Hajdú Megye 1876. évi szeptember 4-én Debreczenben tartott alakuló közgyűlésének.

Jelen voltak

Miskolczi Lajos főispán úr öméltóságának előlülése alatt a volt Hajdu-Kerület tisztikarából:

Weszprémí Gáspár alkapitány, Farkas Lajos t[iszti]ügyész, Nagy Kálmán pénztárnok, Kiss Dániel árvaszéki ülnök, Somossy Mihály számvevő, Dr. Varga Geiza főorvos, Balthazar János mérnök, Gál Sándor levéltárnok, Orosz Endre, Lente Gusztáv tiszteletbeli aljegyzők, Turi Albert t[iszti] alügyész, Kálmán György fő-, Uzonyi Imre aljegyző.

Ugyancsak a volt Hajdu-Kerület kültisztviselői közül:

Ránky Béla böszörményi, Hadas Béni nánási, Czeglédy Lajos szoboszlói, Farkas Sándor dorogi, Fényes László hadházi, Acs Gábor vámos-pércsi főhadnagyok.

Szabolcs Megyének átkebelezett részéből Rázsó Gyula sz[olga]bíró.

A volt Hajdu-Kerület bizottsági tagjai közül, éspedig:

Böszörményből: Kovács Endre, Gaál Mihály, Györössy János, Lévy Márton, Lédig Sámuel, Fried Simon, Lengyel Imre, Péter Gábor, Sóvágó Gábor, Uzonyi Péter, Orosz Gyula, ifj. Bíró Ferencz, U. Szabó Mihály, Kathi József, Kathi Mihály, Gargya András.

Nánásról: Csohány Ferencz, Csohány László, Szabó Imre, Rékasi József, Ujvári Béla, Nagy Gábor.

Szoboszlóról: Kovács Miklós, Bálint György, Borbély Mihály, Fogthüey Sámuel.

Dorogról: Szabó György, Király Antal, Görög Péter, Kozák György, Szűcs János, Bence István, Szilágyi János, Orosz József.

Hadházi: Réhnes István, Csillay János, Ábrók István, Dancsi József, Takács Gábor, Mólnár Sándor.

V. Pércsről: Sarkadi Nagy Zsigmond.

Az átkebelezett szabócsi részből, éspedig:

Egyekről: Nagy Lajos.

P. Ladányból: Baranyai Albert, Ferencik Imre, Papp János, Zlinszki Béla.

---

⁴² MNL HBVL IV.902.a 1. k. p. 1–21. A bő 20 oldalas jegyzőkönyvből azok a részletek kerültek közlésre – szubjektív módon – amelyek közvetlenül kötődnek a tanulmány témájához, alátámasztják vagy kiegészítik az abban leírtakat. A forrás közzétételénél a szöveghív, és nem a betűhív, módot választottam, vagyis a jelenlegi helyesírási, központozási és mondattagolási szabályokat vettem alapul – kivételt képeznek ez alól a személy- és helynevek. [] zárójel közé helyeztem az általam kiegészített szótagokat (a hiányzó határozott névelőket jelölés nélkül pótoltam), míg a [...] a kihagyott szövegrészekre utalnak. A közölt forrás tördelését úgy alakítottam át, hogy könnyebben olvasható és áttekinthetőbb legyen.

B. Ujvárosról: Húse Gábor, Dobi Péter, Györfi István, Győri Lajos, Halász Sándor, Szilágyi Imre, Tóth András, Farkas Albert.

Nádudvarról: Dregán Gergely, Nagy Sámuel, Ludman Lajos, Fischbein Henrik, Tóth Ágoston, Nagy Ferencz, Lukács Dezső, Harsányi Lajos, Mólnár Gedeon, Fischbein József.

Szováthról: Kardos Sándor, Tóth Lajos, Nagy Mátyás, Vásárhelyi István.

Tetétlenről: Gr. Zichy Geiza, Kasztl László, Egri Dániel, Papp Zsigmond.

Földesről: Papp Albert, Szabó László, Pércsý Lajos, Bódog István, Bogdán Zsigmond, Ványi Sándor, Karácson Lajos, Csapó István.

Sámsonból: Budaházi Gábor.

1/1. Főispán Miskólczy Lajos úr öméltósága, üdvözölve a nagyszámban megjelent közönséget, a közgyűlést megnyitottnak nyilváníja, s mindenekelőtt felolvastatni kívánván az ő főispánná kineveztetését tudató belügyminiszteri leíratot. A jegyzőkönyv vezetésére a volt hajdukerületi főjegyzőt, Kálmán Györgyöt, a rend fenntartására pedig ugyancsak a HajduKerület volt tisztiügyészét, Farkas Lajost és a szabócs megyei volt sz[olga]bírót, Rázsó Gyulát kinevezi.

Ezután felolvastatott a m[agyar] kir[ályi] belügyminiszter úr őnagyméltóságának a főispáni kinevezést tudató, folyó évi aug[usztus] 17-én 2469/eln. sz. a[latt] kelt leírata, melynek felolvastatása után öméltósága az előírt eskümintára szerinti esküt a közgyűlés színe előtt letette, mifelett a közgyűlés szívélyes éljen kiáltással adott kifejezést öröm érzetének.

Ennek elhangzása után főispán úr öméltósága ünnepélyes beszédében felemlítvén a különböző természetű elemekből alakult Hajdu Megye rendezési és szervezési munkájának nehézségét, melyet ő cs[ászári és] ap[ostoli] királyi felségének a kinevezésben rejlő kegyelmes királyi parancs folytán, az az iránt tartozott s egyszersmind szívből jött hódolattal, hajlott kora dacára magára vállalt, azért mert a közügynek, hol a szükség kívánja, szolgálni hazafiúi kötelesség. Kifejtette, hogy

miután a törvényhozás megépítette az anyagot az 1876. [évi] XXXIII. t[örvény]cikk alkotása által, mely a Hajdu Megyének a volt Hajdu Kerületen kívül a szomszédos Szabócs és Bihar Megyékből átkebelezett községeiből való megalakítása. És ámbár ezzel tagadhatatlanul fontos és nehéz feladat vár a közgyűlésre, de nem lehet visszarettenni a nehézségektől, mert a t[örvény]hatósági legdrágább kincs – az önkormányzat – van e kötelességgel egybeforrva, mely a feladat megoldásával nyerhet gyakorlati érvényt, s melynek célszerű megoldása megtermendi azon gyümölcsöt, melyet a Hajdu Megyébe olvasztott községek népei maguk fognak élvezhetni. Azért rokonszenves egymáshoz ragaszkodásban és legjobb reményben szükség közreműködni egész odaadással és ügybuzgósággal, hogy lehessen Hajdu Megye az egyetértésben, a Király és a Haza iránti hűségben, a törvénytisztletben, a törvények végrehajtásában és teljesítésében a Hazának nemcsak legmagyarabb mintaszerű megyéje, de annak legerősebb bástyája is az idők végéig.

Ezután saját személyéjét illetőleg főispán úr öméltósága röviden áttérvén arra, hogy előleges ismeret hiányában nem szerezhette meg előlegesen a tapintatos és sikeres hivataloskodáshoz multhatatlanul szükséges erőt, mely főleg a megye közönségének támogatásában rejlik. Ennek megnyerését nyilváníja egyik törekvése céljául, azon kijelentéssel, hogy – mindenkor a törvényt és igazságot tartva szem előtt – eljárásában követendő iránya leend:

A véleményeknek türelmes meghallgatása, a szólásszabadságnak a törvényes korlátok közötti tiszteletben tartása mellett, mindig a törvényes rend határai között vezetése, s a törvényes többség határozatának habozás nélküli kimondása, a megalakítandó közigazgatási bizottság köréhez tartozó és kivált magánosok ügyeit képező tárgyakkal gyors intéztetése, a tisztviselők eljárásainak éber figyelemmel kísérése, a közigazgatás helyes menetének eszközzése.

És most Hajdu Megyét a törvény értelmében megalakultnak nyilatkoztatván kéri ezt jegyzőkönyvileg kifejezteni.

Végül fohászkodva, könyörögve a közönséggel egyhangúlag felkiált: Éljen a Király, éljen a Haza és éljen Hajdu Vármegye!

E lelkes és lelkesítő székfoglaló beszédre a volt Hajdu-Kerület alkapitánya Weszprémy Gáspár úr válasszal felel.

Végeztetett: Hajdu megye tényleges megalakulása jegyzőkönyvileg ezennel megörökítettik.

2/2. a M[agyar] Kir[ályi] Belügyminisztérium folyó évi augusztus 11-én 35268. sz. a[latt] kelt rendeletében elsorolván Hajdu Megyének a volt Hajdu Kerületből, valamint a szomszédos Szabolcs és Bihar Megyékből beolvasztott alkatrészeit, ti. a községeket, az azokhoz tartozó pusztáknak is általánosságban való felemlítésével. A HajduKerület alkatrészeiben lakó bizottsági tagoknak – kik ideiglenesen a megye t[örvény]hatósági bizottságát képezendik – névjegyzékeit azon figyelmeztetéssel közli, hogy amennyiben Józsa Szt. György községben bizottsági tagok és tisztviselők lagnának, ezeknek a névjegyzéke közvetlenül a megye főispánjának rendeltetett Debreczen Város hatósága útján megküldetni. Valamint közli azon volt hajdukerületi és szabolcs megyei tisztviselők névsorát is, a bizottsági tagok névjegyzékével együtt, kik az átkebelezés következtében e megye hatóságának rendelkezése alá jöttek. Végre felhívja a megye közönségét, hogy törvényhatóságának megalakulását kinyilatkoztatva, e cselekvénynek jegyzőkönyvileg adjon kifejezést; az új rendezéssel meg nem férő határ és egyéb jelvények eltávolítása iránt intézkedjék; az alakulás megtörténtéről pedig haladéktalanul tegyen jelentést.

Végzés: Mennyiben sem a törvényben, sem a miniszteri kegyes intézményben a Hajdu Városokhoz és megyei községekhez tartozó puszták név szerint felemlítve nincsenek, szükségesnek találta azoknak itt egyenkénti elősorolása, mely pusztáknak a törvénybe való becikkelyezése iránt a M[agyar] Kir[ályi] Belügyminisztériumhoz alázatos kérelem intézteni rendelkezik.

Azon puszták a következők:

A Hajdu Városokhoz tartoznak: Tedej, Rác-Vid, Nagy-, Kis és Depauli Zelemér, Pród, Poroszló puszták, Monostor és Pallag puszták részek, Angyalháza, Köteles, Kis Szoboszló.

Bihar megyéből átkebelezett községekhez tartoznak: Bodóháza, Kis Kaba. Szabolcs megyéből átjöttökhöz tartoznak: Sz. Miklós, Nagy és Kis Hort.

A volt Hajdu-Kerület tisztikara, segéd-, kezelő és szolgáló személyzete, valamint a Szabolcs Megye átkebelezett részével átjöttökhöz, Hajdu Megyébe beolvasztottaknak kijelentetnek.

A volt Hajdu-Kerületben szokásos alkapitányi cím „alispáni” címre, a városi főhadnagyi cím „polgármesteri” címre, a városi rendőrhadnagyi cím „rendőrkapitányi” címre átváltoztatik, jövőre ez új címek használandók.

Hajdu Megye átveszi, illetőleg megtartja a volt Hajdu-Kerület fehér-kék színét és ősi címerét.

A volt Hajdukerületi, szabólcsi és bihar megyei átjött tisztviselők és bizottsági tagok névjegyzékei jövőben leendő haszonvétel végett a levéltárban elhelyeztetni rendeltetnek.

Hajdu-Megyét a szomszédos törvényhatóságoktól elválasztó netaláni[?] határ oszlopoknak, s az átjött községeknél az eddigi hovatartozása című, és az újrendezéssel már össze nem férőjelvények eltávolítására a megyei kültisztviselők bizattnak meg.

Annálfogva erről az alispáni hivatal s előbb megnevezett kültisztviselők jegyzőkönyvi kivonattal,

másrésről Hajdu Megye határaival érintkező törvényhatóságok Hajdu Megye alakulásáról értesítendő.

Végre a M[agyar] Kir[ályi] Belügyminisztériumhoz az alakulás megtörténtéről feliratilag jelentés tétetni határozatik.

3/3. Ugyanazon minisztérium folyó évi aug[usztus] 11-én 37031. sz. a[latt] kelt rendeletével a pénztár és vagyon ideiglenes kezelése, a levéltár és árvaügy rendezése érdekében eszközzendők körül irányadóul szolgáló pontozatoknak közlése mellett felhívja a t[örvény]hatóságot, hogy azoknak beható szem előtt tartásával a pénztár és vagyonok ideiglenes kezelése, nemkülönb a levéltár és árvaügy szabatos átvétele iránt gondos intézkedéseket tegyen. Továbbá, hogy az 1870. [évi] XLII. t[örvény]c[ikk] 91. §-a alapján a mutatózó szükséghez képest javaslatot készítsen:

1. A t[örvény]hatóságnak sz[olga]bírói járásokra osztásáról.
2. A tisztikar, segéd-, kezelő és szolga személyzet létszámáról.
3. Az árvaszék és állandó választmány szervezéséről.

[...]

Végzés: [...]

A belügyminiszteri rendelet 1-ső pontjából kifolyólag:

Hajdu Megyében két szolgabírói járás szerveztetik, azzal a megjegyzéssel, hogy mivel azok népességének arányához képest egy-egy szolgabíró a reá néző munka terhének alig lehetne képes megfelelni, de tekintettel másrésről a megbetegülési vagy egyéb rendkívüli eshetőségekre is, a szolgabírók mellé egy-egy segéd rendszeresítettik.

Ehhez képest az egyik szolgabírói járás – mely „nádudvari járás” címét ezúttal is megtartja – P. Ladány, Nádudvar, Kaba, Tetétlen, Földes és Szováth községekből,

a másik szolgabírói járás – mely a „balmazújvárosi járás” címet veszi fel – Egyek, Csege, B. Ujváros, Téglás, Józsa Szent György, Mike Pércs, V. Pércs és Sámson községekből alkottatik.

V. Pércsre nézve megjegyeztetvén, hogy ámbár ez jelenleg még rendezett tanácsal bíró község, de mivel alispáni jelentés szerint nagyközséggé átalakulhatása iránti indokolt folyamodványát már ezelőtt a fennállott hajdukerületi t[örvény]hatósághoz beterjesztette, s a helyi nyomasztott körülmények ismereténél fogva bizony várható, hogy kérelmének hely is fog adatni, a szolgabíróság alá rendelt községek sorába már előlegesen felveendőnek találtatott.

Mínt hogy pedig ezen utóbbi szolgabírói járásba – a helyrajzi nehéz és kényszerítő körülményekhez képest beosztott községek egymástóli távolsága és legnagyobb részben a vasúti összeköttetés hiánya miatt – a járási szolgabíró bármely községben székelne, azokkal kellő gyorsasággal nem érintkezhetnék, legcélszerűbb volna, s azért javaslatba is hozatni rendelkezik, hogy a járás székhelyéül Debreczen Város jelöltessék ki.

Mivel azonban a törvény azt rendeli, hogy a szolgabíró járása területén tartozik lakni, és ezzel összeütköző rendelkezést a megye közönsége nem tehet, Debreczen Város pedig a szolgabírói járás területéhez nem tartozik, ez a gyors közigazgatás érdekében fontos körülmény a M[agyar] Kir[ályi] Belügyminisztériumhoz azon alázatos kérelem kíséretében határoztatik felterjeszteni, hogy

méltóztassék a közigazgatás gyorsabb menetének érdekében engedélyezni, illetőleg azon engedélyt kivételesen kieszközölni, hogy esetleg a b. ujjvárosi szolgabírói járás székhelye Debreczen is lehessen.

[...]

Folytatva 1876. szept[ember] 5-én

[...]

5. Hajdu megye megalakulásából kifolyólag, mivel a volt Hajdu Kerület hivatalos pecsétje a levelezéseknél s kiadmányozásoknál már nem használható, a hivatalos érintkezések pedig máris megkezdendők, indítvány tétetett, hogy a megye és hivatalok részére a hivatalos pecsétnyomók haladék nélkül megszerzettessenek, a volt hajdukerületi pecsétnyomók használhatatlanná tétessenek, és a levéltárban elhelyeztessenek.

Az indítványnak hely adatván a Hajdu Kerület és hivatalok pecsétnyomóinak érvénytelensége ezennel kimondatik, azzal a hozzátétellel, hogy azok csakis addig alkalmazandók, ameddig az újak elkészülhetnek.

Egyidejűleg a hajdukerületi hivatalos pecsét, melyhez egy törvényhatóság korszakának emléke van fűzve, az ország múzeumába elhelyezés végett annak igazgatóságához ajánlólevél kíséretében beküldetni; a volt hajdukerületi hivatalok pecsétjei – melyek az illetőktől beszédendők – keresztül reszelve a volt hajdukerületi – ezentúl hajdumegyei – levéltárba letétni; a szabócs megyéből átjött részek szolgabírójának pecsétje pedig azon megyéhez átirat kíséretében visszaküldeni határoztatik.

Egyidejűleg alispán úr megbízatik, hogy Hajdu Megye s hivatalai részére szükséges új pecsétnyomók elkészítése iránt tegye meg a kellő intézkedést, melyek a megye címerével, az illetékes körirattal és évszámmal ellátandók.

A pecsényomók két rendbeliek lesznek, jelesül viaszhoz valók és festékesek, és pedig a főispáni, alispáni, jegyzői, tisztiügyészi, pénztárnoki, számvevői, mérnöki, levéltárnoki, főorvosi, két szolgabírói, iktatói és kiadói hivatalok számára.

[...]

9. Debreczen Város Tanácsának [folyó] évi szept[ember] 2-án 5489. sz. a[latt] kelt azon közleményére, melyben Hajdu Megye székhelyül felajánlott „Fehérló” című vendéglő átadására vonatkozó okmányt 2 példányban oly megkereséssel tette át, hogy az egyik példányt aláírva e megye közönsége visszajuttatni méltóztassék. Egyszersmind tudatja, hogy az épület alkatrészeinek – melyek a város tulajdonát teszik – leltár melletti átadására Barcsay István tanácsnok és Luchs Sámuel főmérnök küldetett ki.

Végzés: Debreczen Város hazafiúi áldozata teljes méltánylattal és köszönettel fogadtatván, ennek a megye részéről kifejezése a város képviselő-testületéhez intézendő válasziratban nyilváníttatni rendeltetik.

Az átadási s vételi okmányoknak Hajdu-Megye részéről aláírásával alispán úr, az átvételnek pedig Debreczen Város küldöttségével együtt, leltár mellett leendő foganatosításával ugyanaz, tisztiügyész Farkas Lajos és számvevő Somossy Mihály együttesen bíznak meg, jelentésük bevértatván.

Ez okból jelen végzés alispán úrnak, a tisztiügyésznek s számvevőnek jegyzőkönyvi kivonatban kiadandó.

[...]

1876. szeptember 6.

13. A folyó hó 5-én tartott közgyűlés jegyzőkönyve felolvasatván hitelesített. A hitelesítés bevértésével főispán úr őméltósága a közgyűlést ezúttal bevértettnek nyilvánítja.

Emlékezet okáért a hitelesítés megtörténte bevértettetik.

Kelt mint fent.

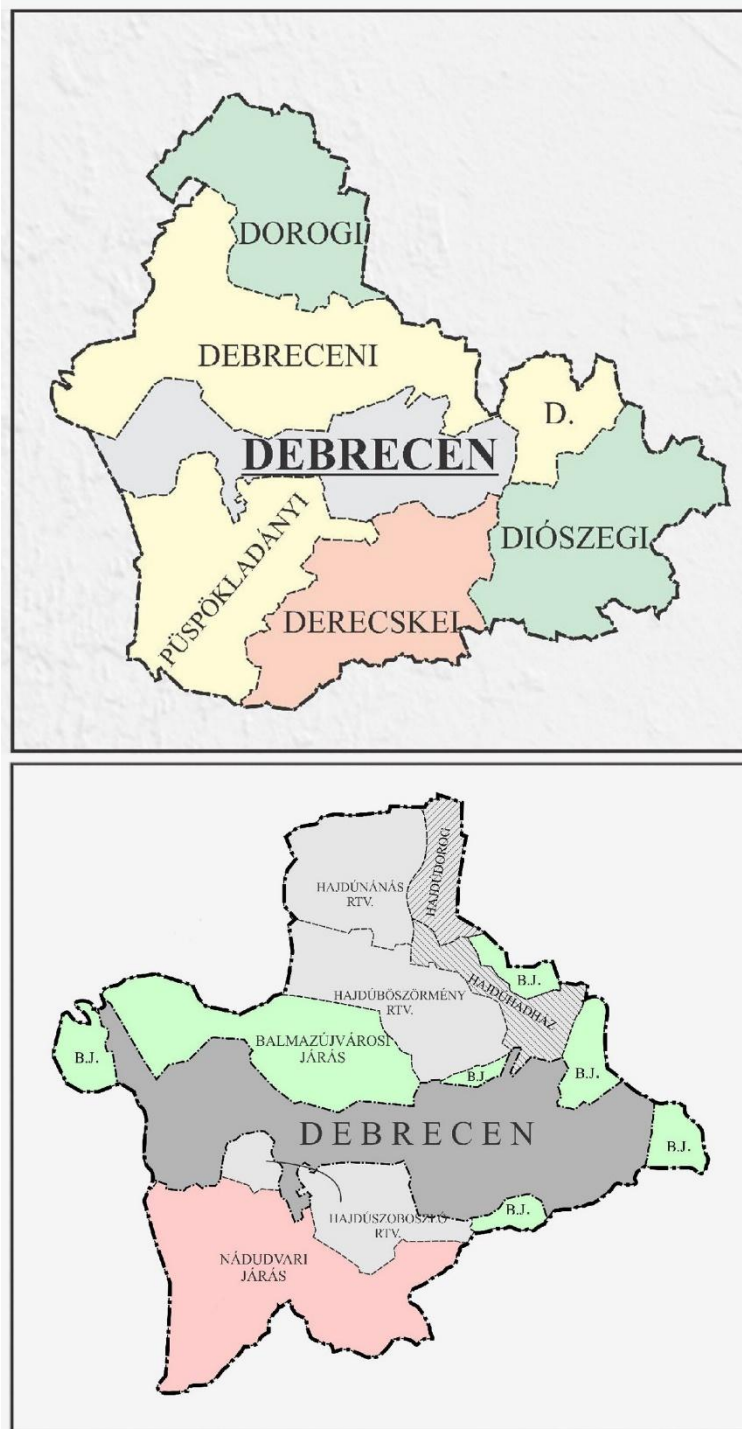
Térképek⁴³

1. térkép. Észak- és Dél-Bihar (Alsó- és Felső-Bihar) vármegyék járásai 1850–1854⁴⁴

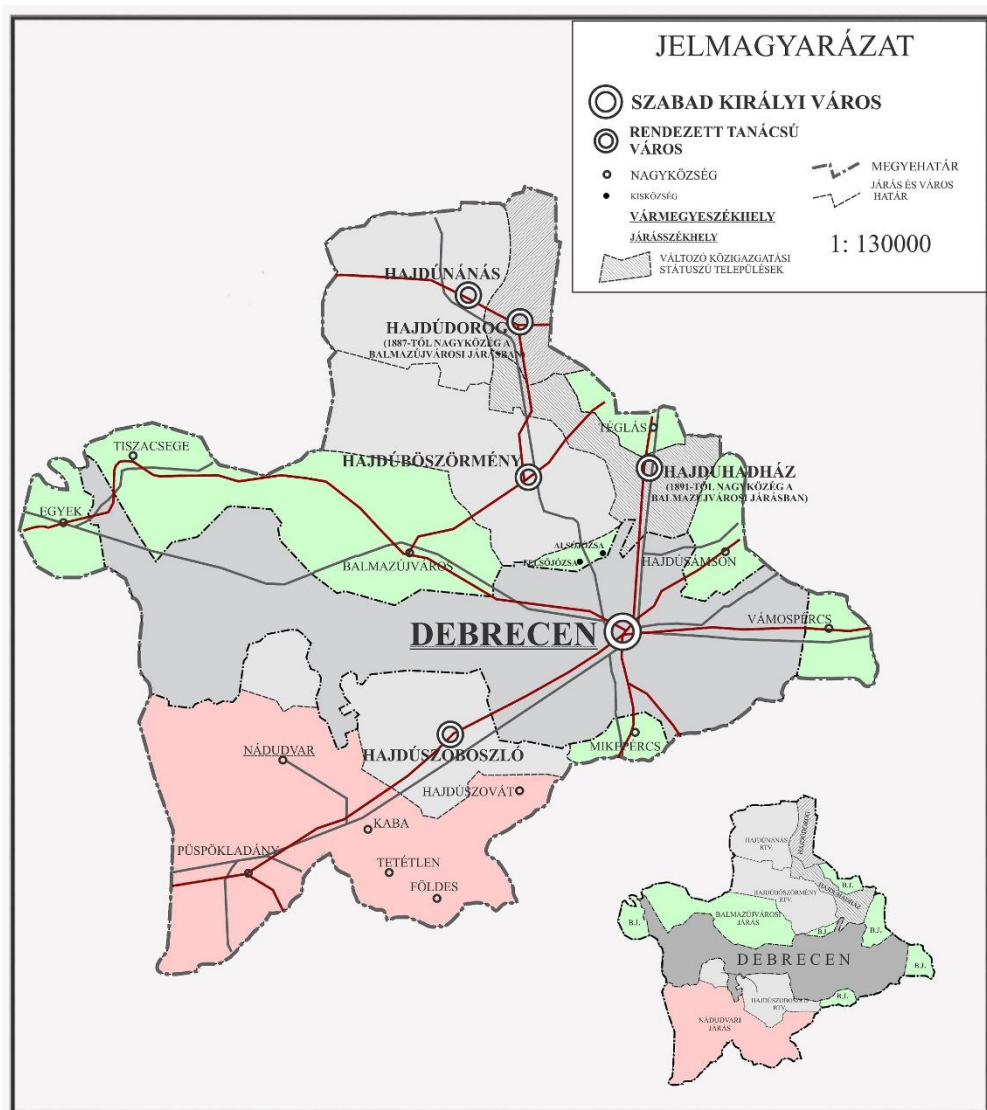
⁴³ A térképeket dr. Szilágyi Ferenc docens, a Partiumi Keresztény Egyetem Gazdaságtudományi Tanszékének dékánja készítette 2014-ben.

⁴⁴ Szállkai–Szikla–Szilágyi 2014. Térképmelléletek II/1.

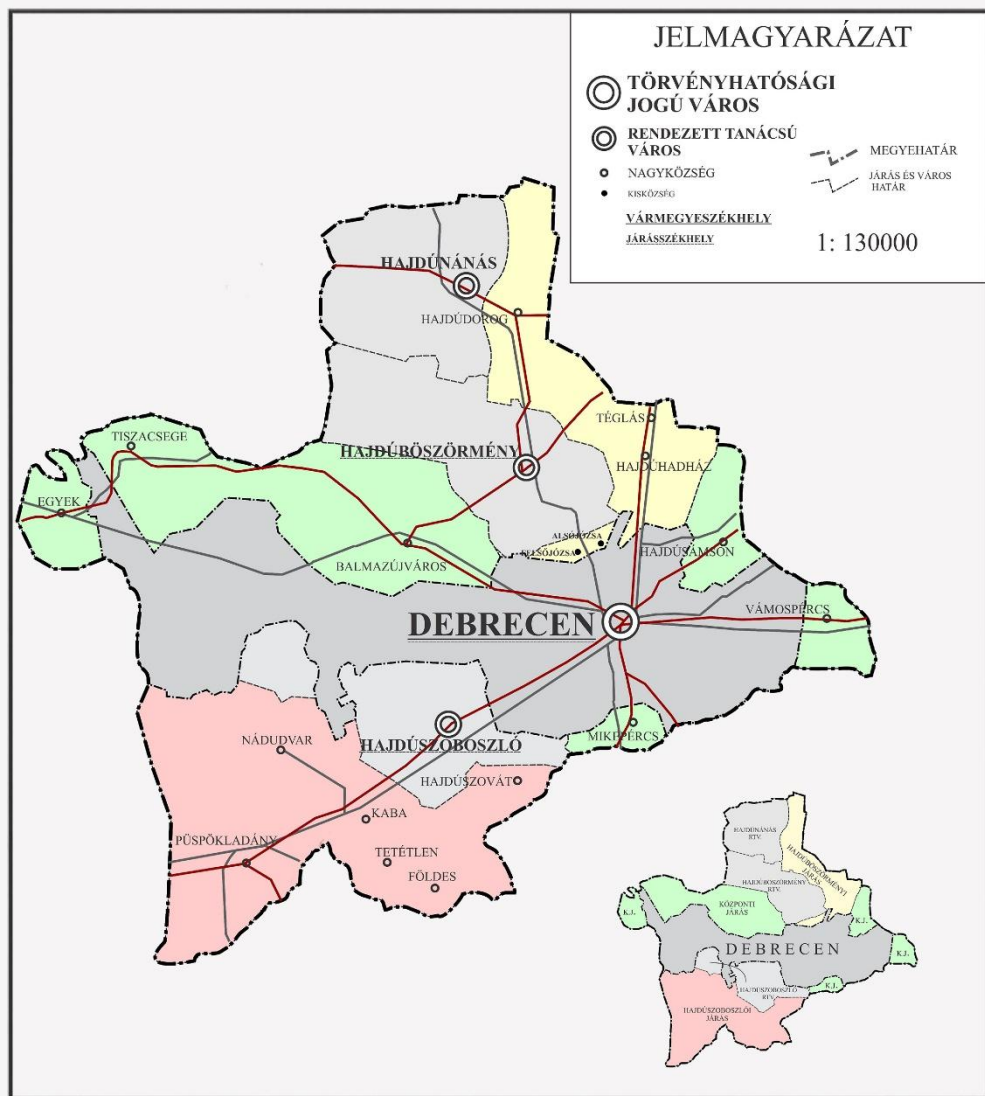
2. térkép. Észak-Bihar vármegye 1854–1860 és Hajdú vármegye 1876–1900⁴⁵

⁴⁵ Szálkai-Szikla-Szilágyi 2014. Térképmelléletek II/2-a. és Térképmelléletek II/9.

3. térkép. Hajdú vármegye 1876–1900⁴⁶

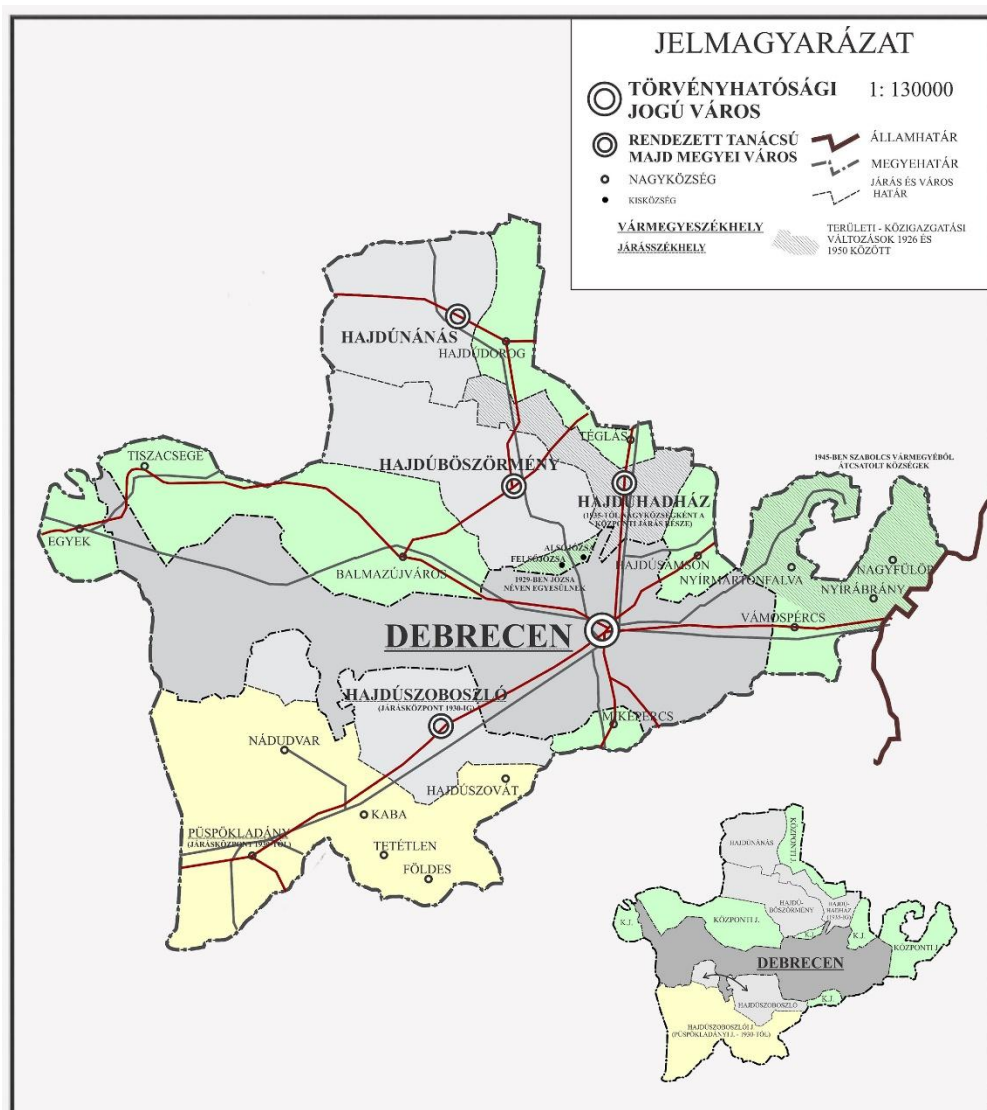
⁴⁶ Szálkai–Szikla–Szilágyi 2014. Térképmelléletek II/9.

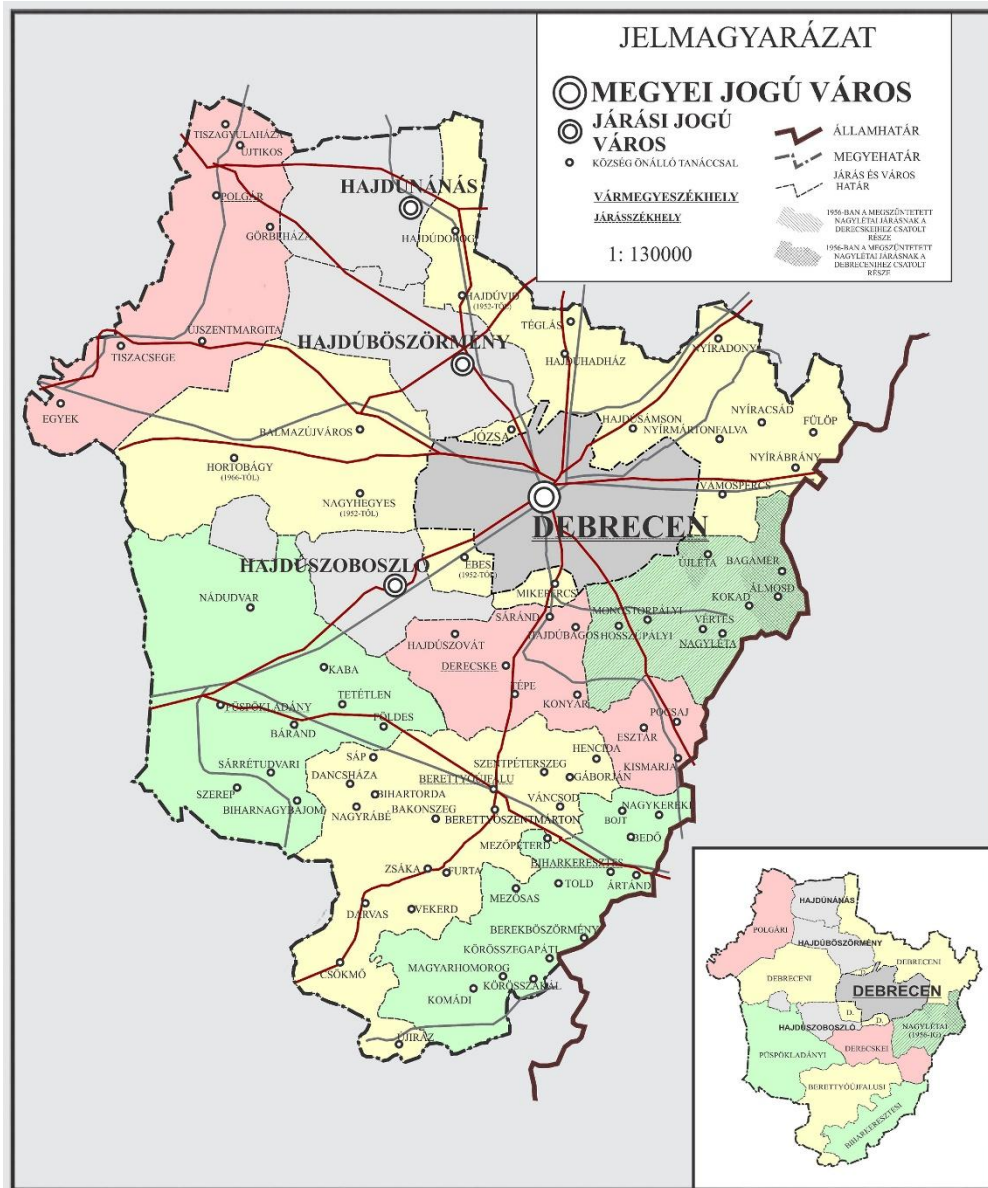
4. térkép. Hajdú vármegye 1901–1926⁴⁷

⁴⁷ Szálkai–Szikla–Szilágyi 2014. Térképmelléletek II/10.

⁴⁸ Szálkai–Szikla–Szilágyi 2014. Térképmelléletek II/11.

6. térkép. Hajdú-Bihar megye 1950⁴⁹

⁴⁹ Szálkai–Szikla–Szilágyi 2014. Térképmelléletek II/12.

Gergő Szikla

The Formation of Hajdú County and Its Administrative Changes from 1876 to 1950

At the beginning of the last quarter of the 19th century, the administrative system in Hungary underwent significant changes, as the laws of 1876 (XXXIII) and 1877 (I) dissolved the historically outdated privileged territories that had existed for centuries – including the Hajdú district – and incorporated them into the county system, resulting in the establishment of Hajdú County based in Debrecen. The idea of this had already emerged after the suppression of the 1848–49 revolution and war of independence – during which North and South Bihar counties were created – but after multiple reorganizations, by the end of 1860 and early 1861, the previous county system was restored, including the privileged territories.

Following the Compromise of 1867, the demand for administrative reform intensified: in 1871, settlements were categorized into orderly council cities, large villages, and small villages. From 1872, the separation of administration and justice was introduced within counties and districts, district courts were established, large districts were dissolved and replaced with subdivisions/districts. The final step was the dissolution of various sized privileged territories in 1876–1877. The definitive formation of Hajdú County was preceded by more than three years of "struggle", beginning in 1873, during which Debrecen emerged victoriously with the support of Hajdúszoboszló, as the city became the seat of the county, to which six hajdú towns from Szabolcs and several villages from Bihar and Szabolcs were attached. Its territory remained unchanged until 1945, when two large villages (Nyírábrány and Nyírmártonfalva) were annexed from Szabolcs County, and then, in parallel with the establishment of the council system, Hajdú-Bihar County was created on March 16, 1950.

Források

Levéltári források

MNL	Magyar Nemzeti Levéltár
HBVL	Hajdú-Bihar Vármegyei Levéltára
IV.420.c	Bihar vármegye járási iratainak levéltári gyűjteménye. Derecskei járási iratok.
IV.902.a	Hajdú Vármegye Törvényhatósági Bizottságának iratai. Közgyűlési jegyzőkönyvek.

Internetes források

1871. évi XVIII. tc.	1871. évi XVIII. törvénycikk a községek rendezéséről. In: Ezer év törvényei. https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=87100018.TV (Utolsó letöltés: 2024. július 5.)
1876. évi XXXIII. tc.	1876. évi XXXIII. törvénycikk némely törvényhatóság területének szabályozásáról és az ezzel kapcsolatos intézkedésekről. In: Ezer év törvényei. https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=87600033.TV (Utolsó letöltés: 2024. július 1.)
1877. évi I. tc.	1877. évi I. törvénycikk némely törvényhatóságok véglegesen megállapított területének az 1876. évi XXXIII. tc. rendelkezése folytán törvénybe iktatásáról. In: Ezer év törvényei. https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=87700001.TV (Utolsó letöltés: 2024. július 1.)
1881. évi LXIII. tc.	1881. évi LXIII. törvénycikk némely törvényhatóságok határának egyes községek és puszták átcsatolása által való kiigazításáról, s az ezzel kapcsolatos intézkedésekről. In: Ezer év törvényei. https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=88100063.TV (Utolsó letöltés: 2024. július 5.)
1929. évi XXX. tc.	1929. évi XXX. törvénycikk a közigazgatás rendezéséről. In: Ezer év törvényei. https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=92900030.TV (Utolsó letöltés: 2024. július 5.)

Sajtóforrások

Debreczeni Ellenőr

Szakirodalom

- Csizmadia 1976. Csizmadia Andor: A magyar közigazgatás fejlődése a XVIII. századtól a tanácsrendszer létrejöttéig. Bp., 1976.
- Dominkovits–Horváth 2011. Dominkovits Péter – Horváth Gergely Krisztián: A szolgabíráktól a járási hivatalokig – a járások története Magyarországon a 13. századtól 1983-ig. In: „Kormányozni lehet ugyan távolról, de igazgatni csak közelről lehet jól...” Tanulmány a területi igazgatás magyar történelmi hagyományairól, az átalakításra vonatkozó jelenkori kutatások eredményeinek áttekintése, valamint az európai tapasztalatok bemutatása. Szerk.: Csité András – Oláh Miklós. Bp., 2011. 16–74. https://hetfa.hu/wp-content/uploads/I_modul.pdf (Utolsó letöltés: 2024. július 5.)
- Gunst–Míru–Veliky–Velkey 1999. Gunst Péter – Míru György – Veliky János – Velkey Ferenc: Polgárosodás és szabadság (Magyarország a XIX. században). Bp., 1999.
- Nyakas 1983. Nyakas Miklós: Hajdú vármegye létrejötte. Hajdúböszörmény, 1983. (Hajdúsági Közlemények 11.)
- Sillye 1882. Sillye Gábor: Hajdumegye történeti viszonyai. In: Hajdumegye leírása. A magyar orvosok és természetvizsgálók 1882. Debreczenben tartott XXII. nagy gyűlésének alkalmából. Szerk.: Dr. Varga Geiza. Debrecen, 1882. 1–112.
- Szálkai–Szikla–Szilágyi 2014. Szálkai Tamás – Szikla Gergő – Szilágyi Ferenc: Bihar és Hajdú megye közigazgatási beosztásának története (1552–2013). Debrecen, 2014. (Régió kutatás [4.]) (CD-ROM)
- Szikla 2014. Szikla Gergő: Bihar és Hajdú vármegyék és Hajdú-Bihar megye közigazgatási beosztásának története 1850–2013. In: Szálkai Tamás – Szikla Gergő – Szilágyi Ferenc: Bihar és Hajdú megye közigazgatási beosztásának története (1552–2013). Debrecen, 2014. (Régió kutatás [4.]) (CD-ROM)